

Byzhradec

Kraj: Královéhradecký

Správní obvod: Rychnov nad Kněžnou

Nadmořská výška: 313 m n. m.

Počet obyvatel: 205

Adresa URL: www.byzhradec.cz

Okres: Rychnov nad Kněžnou

GPS souřadnice: 50.215843N, 16.190195E

První pís. zmínka: 1495 (529 let)

PSČ: 518 01

Historie obce Byzhradec

Založení obce Byzhradec spadá do dávných a neznámých dob. Pojmenování obce se měnilo. Původní název byl Bisraz, později Bistradec a Bizhradec a nyní Byzhradec. Datum vzniku obce nebyl zatím dokumentárně doložen.

První písemné historické zprávy o vesnici jsou v prodejní smlouvě z roku 1495, kterou Jindřich starší z Kunštátu, syn Jiřího z Poděbrad prodává pro nepříznivé finanční poměry své litické a potštejnské panství s Černíkoviciemi nejbohatšímu tehdy pánu východních Čech, Vilémovi z Pernštejna, který v letech 1483-1490 byl nejvyšším maršálkem země české. Prodejní smlouva z 24.10.1495 obsahuje názvy všech měst a vesnic, které v té době náležely k litickému panství. Bylo jich dohromady na šedesát (včetně Bisraz).

Černíkovice s Byzhradcem a Třebešovem koupil v roce 1558 Mikuláš Dobeš z Olbramovic. Tak se obec dostala pod panství černíkovické, kde se vystřídal mnoho pánů, jako Trčkové, Jan Jetřich ze Žerotína, Hendrich Kraft z Lammendorfu, Mikuláš Aleš Vít ze Rzávého a na Chotovinách. Po nástupu Kolowratů 26. února 1676 připojuje František Karel Libštejnský Černíkovice k panství rychnovskému, u něhož zůstaly i s poddanými z Byzhradce až do zrušení roboty v roce 1848. Jméno Bisraz bylo zásluhou vrchnosti překřtěno v pozdější době na Bishradec, takže s tímto názvem se setkáváme v dokladech již z roku 1713. Nynější název Byzhradec se používá od roku 1922. Tehdy na základě žádosti komisi pro stanovení úředních názvů obcí při ministerstvu vnitra občané zamítli užívat historicky doložené názvy a dohodli se na jménu obce Byzhradec.

Jméno bývá spojováno se slovem hrad, hradeč, případně bývá interpretováno jako název místa bez hradu. Místí jméno však nemá se slovem hrad, hradeč nic společného. Je odvozeno od osobního staročeského jména Bizrat a jeho původní forma byla Bizrac (to je Bizratův dvůr či ves).

Původním znakem obce byla brána rychnovského zámku s průjezdem, jenž dokumentoval poddanost rychnovské vrchnosti. Pozdějším znakem byl Sv. Václav, jenž držel v levé ruce korouhev a v pravé štít s orlicí.

Jako jinde, tak i poddaní v Byzhradci, byli povinni robotou na polích vrchnosti. Podle zápisů v pozemkových knihách se rozeznávala robota dvojího druhu: potažní prováděná párem volů nebo koní (krav se k potahu nepoužívalo) a robota ruční, či pěší, vyhrazená jen drobným chalupníkům a bezzemkům. Proto nás nesmí překvapovat velký počet tažného dobytka proti dobytku chovnému u všech usedlíků, neboť potahy potřeboval poddaný k vykonávání předepsaných robot. K robotě potažní byly přidávány ještě i některé dny práce pěší. Výše pracovních dnů se řídila dle velikosti gruntu. Při každém prodeji domku nebo usedlosti je v převodní smlouvě zápis o povinnostech poddaného k vrchnosti, faráři,

učiteli, nehledě k placení kontribuce určené zemi. Z pozemků, na nichž stála chalupa, se platil úrok nebo činže dle toho, zda pozemek náležel vrchnosti - do vrchnostenského důchodu, obci - do obecní kasy a jestliže náležel pozemek záduší, do zádušní pokladnice.

Po třicetileté válce dochází k rekonstrukci zpustošené země. Český sněm v úmyslu získání přehledu o stavech obyvatelstva, o počtu usedlíků a počtu polí, o stavu dobytka, aby mohl vypsát nové berně, vydává r. 1654 nařízení k sestavení berní rulle, první celostátní knihy, která pro historii každé obce zůstává důležitým pramenem pro posouzení hospodaření v obci. Rulle rozděluje poddané na sedláky, chalupníky a zahradníky, udává počet polí na strychy a větele. Na jejich podkladě byl sestaven tereziánský katastr. Je to podrobný popis panské půdy, tj. půdy obdělávané vrchnostenskými zaměstnanci nebo robotou poddaných lidí, a soupis pozemků poddaných.

Byly popsány všechny grunty v obci s udáním, kdo držel grunt r. 1654 a kdo roku 1713. Katastr popisuje počet dobytka, jež mohl poddaný držet, počet polí na kusy počítaje, jakost polí, místo, kde se pozemek nalézá apod.

Díky tomu, že tento katastr je uložen v Ústředním archívu státním, mohou se dnešní obyvatelé dovědět o svých předchůdcích, jak jest v popise usedlíků byzhradeckých uvedeno:

Např. r. 1654 - Václav Vrabec, sedlák, r. 1713 vdova Nosálková selka, měla 9 kusů polí, z toho 14 strychů prostřední, 24 str. špatné jakosti, 1 strych 2 větele pustin, pole ležela v místech, kde se říkalo: nad zahradou, prostřední, u vohrady, nad cestou na širokej, na přičce, na zadě, na zahradě, porostliny, luk měla 3 kusy na 4 vozy sena, 1 vůz otavy na 2 koně, mohla chovati 4 koně, 3 vlastní krávy, 4 jalovice.

Přesnější popis pozemků a jejich výměr provedl katastr josefínský zřízený za císaře Josefa II. v r.

1780. V obci Byzhradec byl ukončen až 23. dubna 1788. Katastr obce byl rozdělen na 432 parcel. Každý pozemek obsahoval přesné číslo - číslo topografické, jméno majitele usedlosti, číslo popisné, druh pozemku, místo, v kterém se pozemek nachází, výměru na jitra a sáhy a příslušné výnosy. Pozemky byly měřeny ověřenou latí sáh dlouhou nebo řetězem dlouhým 10 vídeňských sáhů. Jaké byly povinnosti robotou vrchnosti, se dovídáme z pozemkových knih obsahujících zápisy od r. 1681. Pro ilustraci několik příkladů:

- poddaní z čp. 1 robotovali pěší prací 13 dní - z čp. 2 robotovali s tříspřežím 3 dny týdně a od Sv. Jana do Sv. Václava, 26 dní pěší prací. Mimo to platit do vrchnostenského důchodu úroků o Sv. Jiřím 1 zl. 19 kr. a o Sv. Havlu 1 zl. 59 kr., za přádlo 15 1 kr., ouročného ovsa odvádět 1 měřici - z čp. 4 robotovat 13 dní pěší roboty se statnou osobou neb dle vůle vrchnosti platit náhradu, do vrchnostenského důchodu platit o Sv. Jiřím 18 kr. 4 denáry, o Sv. Havlu 18 kr. 4 denáry, za přádlo 6 kr. - z čp. 21 robotovat pěší prací 13 dní, za přádlo platit 2 kr., koledy učiteli 3 kr.

V čp. 24 byla krčma, a proto byl její majitel osvobozen od roboty.

V čp. 59 nebyla rovněž předepsána robota, neboť se jednalo o obecní chalupu.

Na základě uvedených archívních dokladů nemůžeme říci, které stavení je v Byzhradci nejstarší.

Zcela bezpečně však víme, že již v roce 1654 stály usedlosti dnešních čp. 2, 3, 5, 17, 24, 25, 35, 36 a 46.

Se zřetelem k tomu, že některé budovy přecházely na nového majitele v letech 1680-1698, je tu velká pravděpodobnost, že rovněž v roce 1654 stály již budovy v dalších číslech: 4, 6, 11, 45 a 49. Zajímavá je i ta okolnost, že v čp. 2 určitě od roku 1654 a možná již od dřívější doby se vyskytuje jen příjmení Šabata, v čísle 3 po roce 1654 Bartoš a v čísle 5 od r. 1683 jen Mňukovi až do současné doby.

V letech 1805-1806 zrušila vrchnost panský dvůr v Bishradci a pozemky i stavení rozprodala svým poddaným.

Poddaní platili z polí a luk úrok nebo činži a předepsány měli i jiné povinnosti. S každým poddaným,

který získal ode dvora pozemky, byla sepsána prodejní smlouva.

Podle předpisu daně živnostenské byly v obci r. 1891 tyto živnosti a řemesla: p. Frant. Kovář byl krejčí, p. Jan Svatoň měl kramářství a hostinec, p. Kunc Josef obchod s máslem, p. Jan Hlaváček řezník a pí. Anna Jettmarová hostinec. Dále byl v obci bednář p. Šabata čp. 51 a puškař p. Brandejs. Také se v obci vyráběl šindel. Nejstarší hospoda byla panská, známá již r. 1654 v čp. 24, později v čp. 25. Nepříznivé existenční poměry před 1. světovou válkou přiměly asi 22 občanů k vystěhování do Ameriky, Slovinska (Jugoslávie) a do Německa. V první světové válce padli 3 muži, v důsledku válečných útrap zemřelo 6 osob a nezvěstní zůstali 2 muži.

